

BOLA TARBIYASIDA O'YINCHOQNING AHAMIYATI

Jumayeva Dilbar

Buxoro viloyati Olot tumani 7-MTT tarbiyachisi

Annotatsiya: *Bu maqolada o'yinchoq bolalarni turli rang-barang harakatlarga undaydi va bolaning faol harakatga bo'lgan ehtiyojini qondiradi. Tezkor javob reaksiyasini, harakatlarning aniqligi va muvofiqlashtirishini rivojlantiradi. Axloqiy his-tuyg'ularni shakllantirishda qo'g'irchoq muhim ahamiyatga egaligi haqida so'z boradi.*

Kalit so'z: *o'yinchoq, tarbiya, axloqiy his-tuyg'u, mehribonlik, e'tibor, idrok, barbie qo'g'irchoq.*

Abstract: *In this article, the toy motivates the child to various activities and satisfies the child's need for active movement. Develops quick response reaction, accuracy and coordination of movements. It is said that the doll is important in the formation of moral feelings.*

Key word: *toy, education, moral feeling, kindness, attention, perception, barbie doll.*

Аннотация: *В данной статье игрушка мотивирует ребенка на различные виды деятельности и удовлетворяет потребность ребенка в активном движении. Развивает быстроту реакции, точность и координацию движений. Говорят, что кукла важна в формировании нравственных чувств.*

Ключевые слова: *любовь, воспитание, нравственное чувство, доброта, внимание, восприятие, кукла Барби.*

Kichik yoshdagi bolaning eslab qolish qobiliyati kuchli bo'ladi. Bolalikda his-hayajon bilan idrok etilgan narsalar bir umr esda qoladi. Shuning uchun ham bolaga o'yinchoq olib berishda e'tiborliroq bo'lish lozim. Qiz bolalar uchun yumshoq o'yinchoqlar, yoki bo'lmasam o'zbek milliyligi aks ettirilgan qo'g'irchoqlar sovg'a qilish tavsiya etiladi. O'yinchoqlar xilma-xilligi orasida rivojlanishga yordam berishning o'rniga, psixikaning vayron bo'lishiga va tarbiya buzilishiga olib keladigan o'yinchoqlar ham mavjud. Masalan, qo'rqinchli kiborglar, yuzlari bo'yalgan, yarim-yalang'och qo'g'irchoqlar, chandiqlari va so'gallari bo'lgan xunuk hayvonlar kabi o'yinchoqlar shular jumlasidandir. Bu o'yinchoqlarni olib berish umuman tavsiya etilmaydi. Og'il bolalarga esa asosan o'zbek xalq ertaklari qahramonlari va ularning tabiatiga mos bo'lgan o'yinchoqlarni sovg'a qilish maqsadga muvofiq. Shuningdek, o'yinchoqning rangi, tuzilishiga ham e'tibor qaratish kerak. Och rangdagi o'yinchoqlar bolaning kayfiyatini ko'tarishga, uning yaxshi va xotirjam uxlashiga yordam beradi. O'yinchoq — bola hayotining dastlabki davrlaridan boshlab ularga yo'ldosh quvonch manbayi. o'yinchoq bolaning o'ynashi uchun mo'ljallangan va boshqa maqsadlarda foydalanilmaydigan buyum hisoblanadi. Unda buyumlarning tipik

xususiyatlari umumiy tarzda aks etadi. «Qisqacha aytganda, xonadondagi har bir narsa — daraxt va o'simliklar bo'ladimi, turli o'yinchoqlar uy hayvonlari bo'ladimi — bulaming barchasi bolaning ko'ziga, go'yoki, olamning beqiyos mo'jizasi bo'lib ko'rinadi va shu tariqa u yorug' dunyoni o'zi uchun kashf qiladi», deb to'g'ri ta'kidlagan edi birinchi yurtboshimiz I.A. Karimov.

Xalq pedagogikasida o'yinchoqlarning butun bir tizimi ishlab chiqilgan bo'lib, bular bolaning sensor qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. O'yinchoqlar bolalarning nutqiy faolligini uyg'otadi, lug'at boyligini oshiradi, ularda tahlil qilish, yaxlit holatga keltirish, umumlashtirish, taqqoslash, tavsiflash, diqqatni jamlash kabi qobiliyatlarni rivojlantiradi. O'yinchoqlar bolalarda ma'naviy-axloqiy tuyg'ulami (mehribonlik, avaylash, e'tiborlilik) shakllantiradi, atrof-muhitga ijobiy munosabatni uyg'otadi. O'yinchoqlar tanlashda bolaning yosh va individual xususiyatlari, qiziqishlari, istaklari hisobga olinadi. Maqsadga qaratilgan bunday yondashuv o'yinchoq tanlashga bo'lgan talabni yanada oshiradi. Asosan, pedagogik, gigiyenik, badiiy talab orqali o'yinchoq tanlanadi. O'yinchoq, o'yinning alohida predmeti, madaniyatning namoyon bo'lishidan biri sifatida, jamiyatning tarixiy rivojlanishi davrida paydo bo'ldi. Ibtidoiy kommunal tizimning dastlabki bosqichlarida o'yinchoqlar yo'q edi. Bu bolalarga kattalarning oddiy ishlarida qatnashishga imkon beradigan oddiy vositalar va mehnat shakllari bilan bog'liq edi: qutulish mumkin bo'lgan o'simliklar, ildizlar, baliqlarni yig'ish, mayda hayvonlar va qushlarni ovlash va dehqonchilik bilan shug'ullanish. Ishlab chiqarishning yuqori shakllariga o'tish bilan mehnat taqsimoti, uning turli shakllarida bolalarning ishtiroki tabiati o'zgardi. Vazifa bolalarga murakkab vositalarni iloji boricha erta o'rganishni o'rgatish uchun paydo bo'ldi, ular muhimroq narsalar bilan tanishtirish uchun. Buning uchun asbobning qisqartirilgan nusxasi yaratildi. Ularning yordami bilan bolalar haqiqiy hayotga yaqin sharoitlarda mashq qilishdi. Ammo qisqartirilgan nusxalar funktsiyalarni to'liq hajmda bajara olmadi. Aynan shu davrda o'yinchoqlar paydo bo'la boshladi. O'yinchoq faqat tashqi buyumlarni aks ettiradi. Ming yillar davomida o'yinchoq o'zgargan. O'zgarish birinchi navbatda ishlab chiqarishga tegishli: qo'lda sanoatdan sanoatgacha. Fan va texnologiyaning rivojlanishi o'yinchoqlarni tayyorlash texnologiyasiga ta'sir qiladi. Keyinchalik murakkab asboblardan, uskunalardan, bo'yoqlardan va materiallardan paydo bo'ldi. Yuzaga kelgan mafkura ta'siri ostida tasvirlarning mazmuni o'zgargan (asr boshlarida - xonimning qo'g'irchoqlari, xizmatkorlar, rohiblar, farishtalar, shahar, shohlar; keyinchalik - o'g'il bolalar - kibalchishis, qo'g'irchoqlar - Qizil Armiya askarlari, kashshoflar). Jamiyatning ijtimoiy siyosati va ilmiy-texnik taraqqiyotning ta'siri ostida o'yinchoqlar assortimenti va ularning sifati o'zgarib bormoqda. Bizning zamonamizda kompyuter o'yinchoqlari, kosmik mavzudagi o'yinchoqlar, Barbie qo'g'irchoqlari paydo bo'lishi shundan dalolat beradi. Asrlar davomida o'yinchoqlarning funktsiyalari o'zgargan (yovuz ruhlarni qo'rqitish uchun, oilaning himoyachisi sifatida, farovonlik va samaradorlik ramzi sifatida).

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, bolalarning deyarli yarmi sevimli o'yinchoq sifatida o'yinchoq mashinasini tanlashadi. 2,5-3 yoshdagi eng katta muvaffaqiyat o'rta avtomobillarda qo'llaniladi. Ochiq eshiklari bo'lgan furgonlar ayniqsa jozibali. Bunday mashina biroz "sir": ichkarida nima bor? Hech kim ko'rmaydi !!! Ammo taxmin qilishga harakat qiling! Shunday qilib o'yin boshlanadi. Shuningdek, qizlar mashinalarni yaxshi ko'rishadi va ular bilan o'ynashadi, hikoyalar qurishadi. 2,5-3 yoshdagi o'g'il bolalar uy o'yinlarida qizlar kabi zavq bilan o'ynaydilar: temir bilan ishlaydilar, qo'g'irchoq kiyimlarini sovun bilan yuvadilar. Ammo bu erkak printsiptining buzilishi emas, balki er va xotin o'rtasidagi sevgi va tushunishning uyg'un munosabatlari mavjud oilaning baxtli hayotining aksidir. Bunday o'yinlar tufayli bola kelajakda yaxshi oilaviy odamga aylanishi mumkin. 2,5-3 yoshda siz bir xil o'yinchoqlarni ishlatishda farqni ko'rishingiz mumkin. Qizlar qo'g'irchoqni olishdan 6 baravar ko'proq, o'g'il bolalar texnik o'yinchoqlarga ko'proq e'tibor berishadi. Agar qizlarda uy va kundalik hayot bilan bog'liq bo'lgan qo'g'irchoq bo'lsa, u holda o'g'il bolalar qurilish maydonchasida yoki transport vositalari bilan o'ynashda qo'g'irchoqlardan foydalanishadi. Turmush qurmaslik ko'pincha bolaning jinsiga qarab belgilanadi. O'g'il bolalar bolg'a bilan urishadi, uylar va garaj quradilar, qiz esa qo'g'irchoq uyini tozalaydi, kasal ayiqni davolaydi va qizini aqlli bo'lishga ishontiradi. O'yinchoq, birinchi navbatda, bolani hayratda qoldiradi va bu tuyg'u, deydi A.M. Gorkiy, tushunishning boshlanishi va bilimga yo'l bor. O'yinchoq bolaga atrofidagi dunyo bilan tanishishga yordam beradi, u orqali olingan taassurotlarni tuzatadi va qayta ishlaydi, faollik va muloqotga bo'lgan ehtiyojini qondiradi. O'yin va o'yinchoq, olimlarning fikriga ko'ra, har qanday madaniyatning eng muhim tarkibiy qismidir. Madaniyat nima, bunday o'yinchoqlar. Shunday qilib, Kossakovskayaning xalq ta'limi va oilada bolalar o'yin faoliyatini tashkil etish tajribasiga asoslangan o'yinlar va o'yinchoqlar bo'yicha olib borgan izlanishlari barcha yoshdagi bolalar uchun o'yinchoqlarni yaratish va tanlashda bir xil yondoshish mumkin emasligini ko'rsatdi, ammo ular shunday bo'lishi kerak. o'yin faoliyati rivojlanishining yosh xususiyatlari hisobga olinadi. N.K. Krupskaya o'yinchoqlarning bolalarni atrofdagi voqelik bilan tanishtirish, ularning hissiy rivojlanishi uchun ahamiyati haqida yozgan. Menjheritskaya D.V., o'yinchoqlarni o'rganish sohasidagi taniqli o'qituvchi, o'yinchoq bolalarni mehnatga qiziqishga o'rgatishga yordam beradi, qiziquvchanlik, qiziquvchanlikni shakllantirishga yordam beradi deb ishondi. Bolalarga turli kasblar, turli millat vakillari haqida g'oyalar berib, u bir vaqtning o'zida ularga nisbatan hamdardlik va hurmat tuyg'ularini rivojlantirishga yordam beradi. Mashhur psixolog Uruntaeva G.A. kattalarning asosiy vazifasi bolani o'yinchoqlar bilan harakat qilishni o'rgatish ekanligini aytdi. O'yinchoq ma'lum pedagogik, estetik, gigiena, texnik va iqtisodiy talablarga ega. O'yinchoqlarning turli tasniflari mavjud. U erda majoziy o'yinchoqlar, didaktik va o'yinlar, texnik, teatr, karnaval va musiqiy, sport va motorli o'yin-kulgilar mavjud.

O'yinchoqlar boshlang'ich maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida alohida ahamiyatga ega, chunki ular o'ynashga undaydi, uning tashkil etilishi: qo'g'irchoq sizni onasi-qizini, mashinada - haydovchini o'ynashga undaydi. O'yinning mazmuni o'yinchoqlarga bog'liq, ular ijodiy tasavvurni rivojlantirish uchun yordam vazifasini o'taydi. O'yinchoqlardagi tanish narsalarni bilib, bola o'z g'oyalarini birlashtirish, yangi tajribalarni qayta ishlash va faol ravishda o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu taassurotlarni o'yinchoqlar yordamida turli xil kombinatsiyalarda takrorlash umumiy fikrlarni shakllantirishga yordam beradi va bolada hayotning turli hodisalari o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishni osonlashtiradi. Bolalar o'yinchoqlariga qo'yiladigan psixologik-pedagogik talablar. O'yinchoqlar bolalar o'yinini rivojlantirish uchun katta ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, ularni tanlashga e'tibor berish kerak. Ota-onalarga bolalar o'yinchoqlarini tanlashda yordam beradigan mutaxassis (psixolog, bolalar bog'chasi va bolalar bog'chasi o'qituvchisi, oila bilan ishlaydigan ijtimoiy pedagog, pediatr, o'yinchoqlar bo'limida sotuvchi va boshqalar) ularning e'tiborini tashqi o'yinchoqlarga qaratishi kerak. O'yinchoqning jozibadorligi, albatta, uning pedagogik qiymati va bolaning salomatligi uchun xavfsizligi bilan bog'liq bo'lishi kerak.

O'yinchoqlar quyidagilar bo'lmasligi kerak:

1. bolani tajovuzkor harakatlarga undash;
2. rollarini sheriklar (tengdoshlar va kattalar) o'ynaydigan va syujet o'yinchoqlari (qo'g'irchoqlar, hayvonlar) bo'lgan o'yin qahramonlariga (odamlar, hayvonlar) nisbatan shafqatsizlik namoyon bo'lishiga olib keladi;
3. axloqsizlik va zo'ravonlik bilan bog'liq fitnalarni qo'zg'atish;
4. bolalik vakolatidan tashqari jinsiy masalalarga nosog'lom qiziqish uyg'otish.

Ular kerak:

1. didaktik xususiyatlarga ega (bolani loyihalashga o'rgatish, rang, shakl bilan tanishish, dasturlashtirilgan boshqaruv mexanizmlarining mavjudligi, masalan, elektrlashtirilgan o'yinchoqlarda);
2. bolalar guruhidan foydalanish imkoniyati (o'yinchoqning bir nechta bolalar tomonidan foydalanishga yaroqliligi, shu jumladan o'yin sherigi sifatida kattalar ishtirokida, masalan, jamoaviy binolar uchun);
3. bolaning san'at va xalq amaliy san'ati olami bilan tanishishini ta'minlaydigan yuqori badiiy-estetik daraja yoki ularning badiiy hunarmandchilik mahsulotlariga tegishliligi.

Ular istaklar tabiatida. Ushbu darajaga mos keladigan o'yinchoqlar Rossiyada eng ko'p qulayliklarga ega. Hozirgi vaqtda ko'plab psixologlar va o'qituvchilar zamonaviy o'yinchoqlarni turli xil tekshiruvlardan o'tkazmoqda. Ushbu imtihonlar o'yinchoqlarning rivojlanish qiymatini baholashning ob'ektiv, ilmiy asoslangan mezonlariga asoslanadi. O'yinchoqqa qo'yiladigan asosiy talab - bu har bir yosh davrining neoplazmalarining shakllanishi va rivojlanishi eng samarali tarzda sodir bo'ladigan faoliyat turlarini maksimal

darajada rivojlantirish, ya'ni. rivojlanishning yoshga bog'liq muammolarini hal qilish. O'yinchoq ta'lim vositasi sifatida ijtimoiy harakatlarni rag'batlantirishi va iloji bo'lsa, insoniy tuyg'ularni uyg'otishi kerak. U boshqalarga nisbatan g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lishi, tirik va, albatta, insonning barcha shakllarida insoniy, antropomorfik tamoyilni ta'kidlashi kerak. O'yinchoqda antisotsial harakatlar va his-tuyg'ularni taqlid qiluvchi fazilatlarning mavjudligi qabul qilinishi mumkin emas: zo'ravonlik, shafqatsizlik, tajovuzkorlik, befarqlik, tirik mavjudotlarga ob'ektiv munosabat va boshqalar. O'yinchoqlarga qo'yiladigan talablar va ularni baholash mezonlari o'yinning tarkibiy qismlari asosida belgilanishi kerak. Faoliyat uning ob'ektivligi va yo'nalishini belgilovchi motiv bilan turtki bo'lganligi sababli, u o'ziga xos mazmun va faoliyatga ega bo'lgan harakatlar orqali amalga oshiriladi. O'yinning motivi jarayonning o'zida yotadi. O'yinga qiziqish asosan o'yinchoq, ya'ni uning bola uchun jozibadorligi bilan belgilanadi. Bu o'yinchoq uchun muhim talab bo'lib, u bolaning mustaqil, tashabbuskor faoliyati uchun material bo'lib, o'yin faoliyatining motivatsion tarkibiy qismini ta'minlaydi. Tashqi tomondan, ular rangi bilan bezovta qilmasliklari kerak. Agarda o'yin xonasi ranglar, shakllar, miltillovchi rasmlar, ob'ektlar va boshqalarning ustunligi bo'ladi. Bolaning psixikasi bardosh bera olmaydi - rang va tovushni, hidni va teginishni idrok etish, yaxshi va yomon deformatsiya haqida g'oyalar. O'yinchoqqa qo'yiladigan asosiy talab - bu har bir yosh davrining neoplazmalarining shakllanishi va rivojlanishi eng samarali tarzda sodir bo'ladigan faoliyat turlarini maksimal darajada rivojlantirish, ya'ni. rivojlanishning yoshga bog'liq muammolarini hal qilish.

Xulosa qilib aytmoqchimanki, o'yinchoqlar bolaning aqliy, jismoniy va estetik rivojlanishida ajralmas qismdir. Va o'yinchoqlarni yaratish tarixiga asoslanib, biz ular kutilmaganda paydo bo'lmaganligini tushunamiz. O'yinchoqlar butun tarixiy rivojlanish davrida yaratilgan bo'lib, ular yaratilgan davr hayoti va atmosferasini aks ettiradi. Shunday qilib, bolalar bizning hayotimizdagi eng muhim va eng qimmatbaho narsa ekanligidan kelib chiqib, o'yinchoq ishlab chiqaruvchilar o'zlarining ishlariga imkon qadar yaxshi munosabatda bo'lishlarini va bolalarga olib keladigan quvonchni qadrlashlarini istardim. Va shunda ular nafaqat o'yinchoqning ko'rinishi va rangiga, balki xavfsizligi va o'yinchoqning bolaga ijobiy ta'siriga ham e'tibor berishlari kerak. Chunki ota-onadan keyin 2-o'rinda bola hali ham o'yinchoqlarga ega. Va ular bilan, bolalar ham namuna olishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I.A. Karimov. Istiqlol va ma'naviyat. T., « O 'zbekiston», 1995.
2. I.A. Karimov. Barkamol avlod — O 'zbekiston taraqqiyoti poydevori. T., «Sharq», 1998.
3. I.A. Karimov. Barkamol avlod orzusi. T., «Sharq», 1999.
4. Elkonin D.B. O'yin psixologiyasi. - M., 1999 yil.

5. Menjheritskaya D. V. Flerina o'yin va o'yinchoq haqida // Maktabgacha ta'lim, 1969, № 3.
6. Uruntaeva G. A. Bolaning aqliy rivojlanishidagi o'yinchoqlarning roli. Maktabgacha psixologiya: o'rta pedagogik o'quv yurtlari talabalari uchun qo'llanma. - 2-nashr. M. : Akademiya, 1997 yil.
7. Maktabgacha tarbiyachining o'yini / S. L. Novoselova tomonidan tahrirlangan. – M.: Ma'rifat, 1989